

اخلاق و تعلیم و تربیت از منظر فقه و حقوق اسلامی

علمی رضاروستائی

کارشناس ارشد الهیات - فقه و مبانی حقوق اسلامی

دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)

بامقدمه:

دکتر سید حسین واعظی

استادیار و دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان

دانشکده علوم انسانی و حقوق

سرشناسه	: روستایی، علیرضا، ۱۳۵۲
عنوان و نام پدیدآور	: اخلاق و تعلیم و تربیت از منظر فقه و حقوق اسلامی
مشخصات نشر	: اصفهان: بینش آزادگان، پاییز ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۲۰۰ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۰۱۱-۲۵-۷
وضعیت فهرست نویسی	: فیبای مختصر
یادداشت	: فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است
شناسه افزوده	: واعظی، سید حسین، ۱۳۴۰-، مقدمه نویس
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۸۰۴۳۸۳

انتشارات بینش آزادگان

اخلاق و تعلیم و تربیت از منظر فقه و حقوق اسلامی

مؤلف: علیرضا روستایی

□ ناشر: انتشارات بینش آزادگان

□ نوبت چاپ: اول

□ تاریخ نشر: پاییز ۱۳۹۴

□ تیراژ: ۲۰۰ نسخه

□ تعداد صفحات: ۲۰۰ صفحه

□ چاپ: کمالی نژاد

□ شماره شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۰۱۱-۲۵-۷

□ ناظر فنی و مدیر چاپ: ممد صابری ابوالفیری

□ قیمت: ۸۰۰۰۰ ریال

این کتاب برگرفته از پایان نامه‌ی آقای علیرضا روستائی از دانشگاه آزاد اسلامی واهد فوراسگان (اصفهان) می‌باشد با تشکر از آقای دکترسید مسین واعظی استاد ممتزم راهنما و آرزوی توفیق برای همه کسانی که در این عرصه فعالیت می‌نمایند.

فهرست مطالب:

عنوان

صفحه

۹	مقدمه
۱۳	فصل اول کلیات
۱۵	۱-۱- پیشگفتار
۱۶	۱-۲- بیان مسئله
۲۰	۱-۳- ضرورت انجام تحقیق
۲۲	۱-۴- اهداف
۲۲	۱-۴-۱- هدف کلی
۲۲	۱-۴-۲- اهداف جزئی
۲۳	۱-۵- سؤال‌های پژوهش
۲۶	۱-۶- تعاریف نظری
۲۶	۱-۶-۱- تعریف دین
۲۷	۱-۶-۲- تعریف اصطلاحی دین
۲۸	۱-۶-۳- تعریف اخلاق
۳۰	۱-۶-۴- تعریف تعلیم
۳۱	۱-۶-۵- تعریف تربیت
۳۲	۱-۶-۵-۱- مفهوم تربیت
۳۳	۱-۶-۵-۲- تربیت دینی
۳۳	۱-۶-۵-۳- تعریف تربیت از نظر اسلام
۳۵	۱-۶-۶- تعریف حقوق
۳۷	۱-۶-۶-۱- تقسیم بندی علم حقوق
۳۷	۱-۶-۶-۲- شعبه‌های حقوق عمومی
۳۸	۱-۶-۶-۳- فرق حقوق جزا با جرم شناسی
۳۸	۱-۶-۶-۴- شعبه‌های حقوق خصوصی
۳۹	۱-۶-۷- تعریف فقه
۴۰	۱-۶-۸- تعریف اصول فقه

- ۶۱-۱-۸-۶-۱- موضوع فقه و اصول.....
- ۶۳- فصل دوم مروری بر تحقیقات انجام شده.....
- ۶۵-۱-۲- پیشینه و ادبیات تحقیق.....
- ۵۵-۲-۲- تاریخچه‌ی تعلیم و تربیت فقهی و حقوقی (اسلامی).....
- ۶۱-۳-۲- مبانی تعلیم و تربیت فقهی و حقوقی.....
- ۶۳-۴-۲- بررسی امکان تعامل فقه و تربیت.....
- ۶۳-۱- از جهت اشتراک موضوع.....
- ۶۴-۲- از جهت دستره و قلمرو.....
- ۶۵-۳- از جهت محتوای مسائل.....
- ۶۵-۴- از جهت اشتراک در اهداف، و غایات.....
- ۶۶-۵- از جهت عملی و کار بردن بودن.....
- ۶۶-۵-۲- تأثیر فقه در تربیت.....
- ۵۸-۱-۵-۲- تأثیر فقه در مبانی تربیت.....
- ۶۸-۲-۵-۲- تأثیر فقه در اهداف تربیت.....
- ۶۹-۳-۵-۲- تأثیر فقه در اصول تربیت.....
- ۶۹-۴-۵-۲- تأثیر فقه در روش‌های تربیت.....
- ۷۱-۵-۵-۲- تأثیر فقه در ابعاد تربیت.....
- ۷۲-۶-۲- فقه واقعی.....
- ۷۴-۷-۲- قلمرو فقه.....
- ۷۵-۸-۲- رابطه فقه و اخلاق.....
- ۷۸-۹-۲- محدوده قانون و اخلاق.....
- ۷۹-۱۰-۲- فقه در قرآن و حدیث.....
- ۸۰-۱۱-۲- زبان قرآن.....
- ۸۵- فصل سوم نتایج.....
- ۸۷-۱-۳- نتایج حاصل از پژوهش.....
- ۹۰-۲-۳- اقسام اخلاق.....
- ۹۰-۱-۲-۳- اخلاق در قرآن.....

۹۲	۲-۲-۳- منفعت فقه و اصول
۹۳	۳-۲-۳- شیوه تکوین عادات و تأمل اخلاقی
۹۸	۳-۳- اهمیت پژوهش
۹۹	۴-۳- بحث‌هایی پیرامون موضوع تحقیق و مباحث اخلاقی
۹۹	۱-۴-۳- وظیفه انسان در برابر خودش
۱۰۲	۱-۱-۴-۳- خودشناسی
۱۰۵	۲-۱-۴-۳- برداشت تن و روان
۱۰۸	۳-۱-۴-۳- بهاد رون و جهاد برون
۱۱۰	۴-۱-۴-۳- رستان و دشمنان واقعی و پنداری
۱۱۳	۵-۱-۴-۳- خود میزی
۱۱۵	۲-۴-۳- وظیفه انسان در برابر خدا
۱۱۸	۱-۲-۴-۳- شناخت خدا
۱۱۹	۲-۲-۴-۳- عالم محضر خداست
۱۲۴	۵-۳- ارتباط با دیگران و تعامل اجتماعی
۱۳۰	۶-۳- مجال و عرصه‌ی اخلاق در دین اسلام
۱۳۵	۱-۶-۳- انواع تربیت
۱۳۶	۱-۱-۶-۳- پرورش بدنی
۱۳۶	۲-۱-۶-۳- پرورش عقلی
۱۳۹	۳-۱-۶-۳- تربیت روح (اخلاقی)
۱۴۱	۴-۱-۶-۳- اهمیت تعلیم برای فرد و اجتماع
۱۴۴	۵-۱-۶-۳- مقایسه‌ی تعلیم با تربیت
۱۴۵	۶-۱-۶-۳- اهداف رفتاری در برنامه‌ها و فعالیت‌های تربیتی
۱۴۶	۷-۱-۶-۳- امتیازات تعلیم و تربیت فقهی و حقوقی
۱۵۱	۸-۱-۶-۳- هدف اصلی تعلیم و تربیت فقهی و حقوقی
۱۵۵	فصل چهارم بحث و نتیجه‌گیری
۱۵۷	۱-۴- نتیجه
۱۵۷	۱-۱-۴- شیوه‌ای برای چگونه بودن

- ۴-۱-۲- آموزش و پرورش فقهی و حقوقی ۱۶۷
- ۴-۱-۳- نمونه‌هایی از قواعد فقهی که می‌تواند در دروس گنجانده شود ۱۷۳
- ۴-۱-۴- نمونه‌هایی از قوانین کاربردی مربوط به خانواده که نقش آگاهی دهنده دارند ۱۷۴
- ۴-۲- بررسی موضوع ورود عرفان به مواد درسی ۱۷۶
- ۴-۳- پیشنهادات ۱۸۷
- فهرست منابع ۱۹۵

مقدمه

کتاب حاضر حاوی دو مطلب اساسی است، که مؤلف با توجه به مطالعات، پژوهش، فعالیت‌ها و تجارب آموزشی و حقوقی سعی بر تشریح آنها دارد. نخست ضرورت وجود مباحث فقهی و حقوقی در منابع درسی و آموزش مطالب و قواعد و مقررات مورد نیاز به افراد، و دوم لزوم بازنگری و ورود و حضور مباحث ادبی و اخلاقی و عربی در جامعه و متن زندگی انسانها است. از این رو مؤلف نکته سنجانه ابتدا به بررسی، تعریف و تبیین اخلاق و تعلیم و تربیت از منظر فقه و حقوق پرداخته و مطرح نموده است که چنانچه منابع و مواد و دروس مستند به آیات الاحکام و قواعد فقهی و حقوقی و برپایه این علم تدوین، تنظیم و تألیف گردد و آموزش‌ها بر این اساس بنای محکم‌تری یابند، به نتیجه‌ی حاصل می‌شود. و بر این باور است که از آن جا که فراگیران بعد از فراغت از تحصیل وارد جامعه و محیط کار و فعالیت اجتماعی، اقتصادی و غیره می‌شوند، آگاهی و آشنایی آنان با مباحث فقهی و حقوقی و مقررات و راهکارهای کاربردی باعث می‌گردد افراد به حقوق خود واقف و به تکالیف خود در قبال فرد و جامعه آگاهی یابند و متعصب این آگاهی و فرهنگ سازی، هم در حل مشکلات خود توانمندتر می‌شوند و هم مشکلات بیشتری برای دیگران فراهم می‌آورند. و در پرتو آن زندگی بهتر و مسالمت آمیزتری خواهند داشت. لذا ورود مباحث فقهی و حقوقی به منابع درسی می‌تواند به این امر کمک شایانی نماید. و بیان می‌دارد چون شرط مقدم عمل به انجام بهتر هر کاری، دانستن ابعاد آن است، این امر باعث می‌شود، اولاً: فرد در انجام وظایف کوشاتر باشد، ثانیاً: چون می‌داند به سبب عدم انجام، مؤاخذه می‌شود و باید پاسخگو باشد جدیت بیشتری خواهد داشت و از طرف دیگر چون به حقوق خود آشنایی دارد اجازه نمی‌

دهد آن حقوق نادیده گرفته شود و بهتر می تواند به خواسته‌ها و اهداف خود و افراد تحت تکفل یا حمایتش دست یابد. ثالثاً: اگر همه افراد جامعه کم و بیش با این آموزه‌ها و تعالیم آشنایی حاصل کنند در مجموع تعامل بیشتری با یکدیگر خواهند داشت و این امر موجب رونق و شکوفایی در عرصه‌های مختلف می شود. رابعاً: دانستن این مسائل منجر به کامیابی فرد در اجتماع و بهتر نمودن سطح زندگی اجتماعی و اقتصادی و کسب رفاه و آسایش او می شود.

بخش دیگر کتاب بحث ورود ادبیات و عرفان و تنوع در مطالب درسی است. به نظر مؤلف اکنون که به معنی از تاریخ زندگی رسیده‌ایم و در روزگاری به سر می‌بریم که ظهور و بروز دستاوردهای نوین تکنولوژی و مدرنیته و صنعتی، دنیای مجازی و تبلیغاتی و سرگرمی‌ها را با هدف و تصور اینکه در خدمت آسایش و آرامش انسانها باشند پدید آمده‌اند، هر چند خدمات گوناگون انجام گرفته و در امورات، تسریع و تسهیل ایجاد نموده، اما بعضی مواقع موجب سلب آرامش و آلودگی‌های زیستی- محیطی و ایجاد خستگی ذهنی و عامل بروز تشویش‌های درونی و ناهنجاریها در افراد و خانواده‌ها و ایجاد فرسودگی و تنهایی، جمع‌گریزی و انزوا و بی‌توجهی حقیقی به دیگران شده که متعجبان این معجزه‌ها در شرح این پرخاشگرانه مبتنی بر خشم و خشونت گشته است. بنابراین در مورد تشریح این موضوع است که از جمله مسائلی که می‌تواند قلوب انسانها را به هم پیوند دهد و در تربیت بهتر افراد و جامعه مؤثر واقع گردد، بهره‌گیری از همین دستاوردها در جهت درست و کمال انسانی و توجه به ادبیات عرفانی و آموزه‌های اخلاقی و معنوی و ورود آنها به پندار و گفتار و کردار آدمیان است.

از طرفی مؤلف با دقت نظر خاص بر این عقیده است که مفاد تربیتی که بعضاً خسته کننده‌اند، اگر با مباحث دقیق، شیوا و زیبای عرفانی ممزوج گردد، می‌تواند جذابیت ویژه یافته، و علاوه بر آثار کارآمد، در برانگیختن حس نوع دوستی و ترغیب به

نیکی و همدلی بین انسانها مؤثر واقع گردد و بیان می نماید برای بازگشت و توجه مجدد به تعالیم ناب اسلامی و اندیشه‌های پاک انسانی و الفتی دوباره یافتن و مهرورزی مضاعفی ساختن و مرافقت مشددی یافتن، که دور شدن از آنها با عواملی چون بی اعتقادی، پوچ گرایی، بی‌انگیزه‌گی و بی‌هدفی و سخت شدن عقل‌ها و سنگ شدن دلها و سرد شدن جانها و تقلیل بهره‌مندی از تجارب بزرگان و نظرات اندیشمندان و دور شدن از نصیحت‌پذیری و مشورت و فاصله گرفتن از اصول و اخلاق و همدلی، تغییر و تعویض ارزشها و گرایش به فردیت پدید آمده، همتی و درکی و برنامه‌ریزی و تعیین اهدافی لازم است. اینها مباحثی هستند که دغدغه‌های مؤلف معطوف به آنهاست و مسائلی و حقایقی از این دست، که آگاهانه و دردمندانه مطرح نمودن می‌تواند اثر بتواند شروع یا ادامه میمونی در این زمینه و دعوتی از همگان، اندیشمندان و سیاست‌گزاران این عرصه برای پیمودن این راه ارزشمند باشد.

دکتر سید حسین واعظی